

УДК 342.52

ЗАКОНОДАВЧЕ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ЩОДО УЗГОДЖЕНИХ ДІЙ

*О.П. Миргородський, директор юридичного департаменту
Міністерство енергетики та вугільної промисловості України*

У статті проведено аналіз упередження узгоджених дій на світовому досвіді. Розглянуто механізми здійснення державного контролю за антиконкурентними узгодженими діями суб'єктів господарювання. Представлено законодавче та нормативно-правове забезпечення діяльності держави щодо узгоджених дій.

Ключові слова: *законодавче забезпечення, нормативно-правове забезпечення, держава, антиконкурентні дії.*

Постановка проблеми. Економічна конкуренція, як гарантія економічного прогресу та розвитку суспільства, на сьогоднішній день потребує чіткого організаційно-правового захисту, що пов'язано зі зростанням таких негативних явищ, як антиконкурентні узгоджені дії.

Вищевказаний вид порушень законодавства про захист економічної конкуренції характеризується, на перший погляд, порівняно незначною часткою у загальній структурі виявлених та припинених порушень законодавства про захист економічної конкуренції (наприклад, у порівнянні із зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку), однак, без перебільшення, за впливом на загальну структуру та стан конкуренції на ринках посідає перше місце.

Безумовно, ефективність конкурентної політики неможлива без належного захисту конкуренції від згубного впливу антиконкурентних узгоджених дій, що стримують розвиток економіки. У свою чергу, дієвість такого захисту безпосередньо залежить від чіткого розуміння природи антиконкурентних узгоджених дій усіма учасниками конкурентних відносин та постійного вдосконалення механізмів їх виявлення, доведення та державного регулювання.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Створення й розвиток конкурентного середовища – невід'ємна складова ринкової економіки. Як відзначав Л. Ерхард, конкуренція є "...найбільш ефективним засобом для досягнення добробуту". Вона одна, за його словами, "дає можливість усім людям користуватися господарським прогресом, особливо в ролі споживачів. Вона ж знищує всі привілеї, що не є безпосереднім результатом підвищення продуктивності праці".

Економічна конкуренція, як гарантія економічного прогресу та розвитку суспільства, на сьогоднішній день потребує чіткого організаційно-правового захисту, що пов'язано зі зростанням таких негативних явищ, як антиконкурентні узгоджені дії.

Як зазначають І. Коломієць та С. Оленюк "на даний час неможливо розглядати антиконкурентні змови через призму економічного аналізу ситуації на ринках; службовці конкурентних відомств під час проведення оперативних заходів повинні застосовувати не тільки навички юристів та економістів, але й володіти базовими знаннями з питань культурології, соціології, психології та менеджменту".

Об'єктивною причиною антиконкурентних змов підприємців є бажання отримати швидкі і дешеві вигоди у змаганні за споживача своєї продукції, без створення необхідних для того умов. Ці неправомірні переваги досягаються шляхом порушення встановленого у суспільстві правового господарського порядку. Суб'єкт господарювання, який здійснює антиконкурентні дії, прагне домогтися успіху не через підвищення якості своїх товарів або зниження їх ціни, а шляхом створення таких неконкурентних умов, коли

СЕКЦІЯ 2

«Інновації в економіці та менеджменті: аналіз проблем і стратегія розвитку»

споживач не має права вибору і змушений придбати товар, ціна і якість якого диктується узгодженими діями продавців.

Виклад основного матеріалу. Ефективні механізми протидії узгодженим діям були вироблені в рамках антимонопольного права США та права Об'єднаної Європи, що виражена у формі Європейського Союзу. Дане пояснюється тим, що і США, і більшість держав-членів ЄС є першими капіталістичними державами світу, в яких вже багато століть бурхливо вдосконалюється підприємництво, економічна середовище і ринок, що займає більшу частину Глобального Ринку. З розвитком економічних, а саме: підприємницьких відносин (між підприємцями, між підприємцями і клієнтами, між підприємцями та державою) в кожному уряді виникали питання найбільш якісного вдосконалення механізму регулювання таких відносин, який не обмежуватиме права, як підприємців, так і суспільства.

Проблема взаємодії підприємців і суспільства стала особливо актуальною вже з того моменту, коли перші підприємці почали зловживати своїми економічними правами і порушувати встановлені правила у сфері добросовісної реалізації своїх прав як суб'єктів господарювання. Найбільшою шкоди для підприємницького середовища в державах і для держав як таких почали наносити латентні торгові змови найбільш великих підприємців про ціни, постачання, провокування дефіциту і т.п., власне, як і подібні мовчазні змови (*tacit collusion*). Так, приміром, дослідження демонструють, що з 51 картельної змови, – в 20 випадках картелів було підвищено ціни на 200% вище суми максимальних витрат на виготовлення та реалізацію товару.

Розуміння небезпеки завдання шкоди економіці держави, конкурентам на ринку та суспільству загалом картельними змовами, – перші капіталістичні держави на перших етапах формування антимонопольного законодавства закріпили заборону (чи обмеження) таких змов. Так, зокрема, на протидію подібним торговим змовам і угодам була спрямована перша стаття найвідомішого антимонопольного закону в світі – Закону Шермана:

Оголошується незаконним будь-який договір, об'єднання у вигляді тресту чи іншій формі, а також змова з метою обмеження торгового або комерційного обміну між різними штатами або з іноземними державами.

Історія протидії узгодженим діям прямо пов'язана зі становленням самих антикартельних механізмів, які мали свій паралельний розвиток, як в США, так і в Європі. Разом з тим, найбільш показовою, актуальною і специфічною для України є історія становлення таких механізмів саме в рамках Об'єднаної Європи, головним чином тому, що, не дивлячись на те, що антимонопольне законодавство США справило значний вплив на дух, природу і спрямованість концептуальної політики ЄС у сфері конкуренції, саме антимонопольне законодавство ЄС необхідно вважати на сьогоднішній момент найбільш оптимальним, прогресивним і ефективним антимонопольним законодавством у світі.

Протидія узгодженим діям в рамках ЄС не обмежилися фіксацією в первинному праві антимонопольних стандартів, що забороняють таку змову. Більш того, сам антикартельний процес в рамках Союзу пройшов кілька тривалих і важливих етапів становлення, головним чином таких як:

1. Формування антикартельної концепції. Важливо відзначити, що вже на початку ХХ ст. картелі (власне, як і синдикати, трести) мали широке поширення й активний розвиток у Європі: лише в Німеччині у 1905 році існувало близько 385 картелів, в яке входило не менше 12000 суб'єктів господарювання, а вже до 1923 року – чисельність картелів зросла до 1500. Таке становище на німецькому ринку зумовило підрив економіки, закриття безлічі позаконкурентних підприємств і, в результаті –

**Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
«Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку агропромислового
виробництва України в контексті інтеграції у світову економіку»**

гіперінфляцію. Переслідуючи мету подолання ситуації, що склалася на ринку, у 1923 році в Німеччині був прийнятий спеціальний Закон про картелі, який хоч не забороняв, проте, обмежував картельні змови, головним чином, шляхом встановлення вимоги щодо обов'язкової реєстрації картелів в спеціальному державному органі, з метою унеможливлення появи абсолютних монополістів у державі. У свою чергу, з приходом до влади НСДПР, картельні угоди набули примусового характеру: нацистський режим заохочував картелі, вбачаючи в них інструмент стабілізації державної економіки і перевагу для заволодіння лідируючого становища на світовому ринку.

Боротьба з картелями в державах, які нині входять до складу Європейського Союзу, а, отже, які привнесли величезний внесок у картельне право ЄС, з самого зародження протидії торговим змов формувалися як комплексні механізми встановлення справедливої конкуренції на внутрішньодержавному ринку. Розуміючи, що гарантування принципу свободи договору не може виправдовувати монополістичні угоди, оскільки за принципом економічної доцільності, антиконкурентні договори (будучи реальною формою вираження економічної свободи їх учасників) прямо обмежують економічну свободу інших суб'єктів господарювання, державами-членами Євросоюзу картелі були піддані обмеженням, а згодом – забороні. Така поетапна заборона, наприклад, показова на антикартельному законодавстві Великої Британії: Закон про спекуляції 1919 року (недопущення необґрунтованого зростання цін), Закон про монополії і обмежувальну практику 1948 року, Закон про обмежувальну торгову практику 1956 року (на відміну від Закону 1948 року, введена система реєстрації монополістичних угод та можливість судового контролю за їх вмістом на предмет їх відповідності публічним інтересам), Закон про ціни при перепродажі товарів 1964 року, Закон про монополії та злиття 1965 року й Закон про конкуренцію 1998 року (цей нормативно-правовий акт, власне і відобразив загальноєвропейську антимонопольну практику в британській законодавчій конкурентній практиці).

2. Попередній етап (1951-1957 роки). Перші антимонопольні стандарти для об'єднаної Європи були закріплені ще в ст.ст. 65 і 66 Договору про створення Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЕССС), який був укладений в 1951 році терміном на 50 років. Дані положення Договору були спрямовані на врегулювання та встановлення антимонопольного контролю над процесами злиття і поглинання, і були створені під впливом американського антимонопольного права, головним чином, ст.ст. 1 та 2 Закону Шермана, а також ст. 7 Закону Клейтона.

Важливо відзначити, що європейська еволюція розуміння та протидії картелям слідувала разом з американською, впливала на неї і, в той же час, змінювалася під її впливом. Зокрема, величезну роль на європейські антимонопольні правові норми зіграла прецедентна практика Верховного Суду США по картельних справах. Ключовим у формулюванні становлення європейської концепції розумінні картелю, зокрема, слід вважати рішення Верховного Суду США по справі *Northern Pacific Railway Co. v. United* 1958 року, який є зразковим не лише для Європи того часу, але й сучасного ринку, й в якому Суд зробив висновок, що існують певні угоди або види практики, які зважаючи на їх згубний вплив на конкуренцію без всяких благодійних наслідків неспростовно вважаються невинуватими і, отже, протизаконними без ретельного розслідування конкретного збитку, який вони принесли, чи економічних підстав їх застосування. Таким чином, для держав Західної демократії була вперше сформульована беззастережна аксіома «явного картельного зговору».

3. Етап формування союзного антимонопольного права (1958-1989 роки). Питання загальноєвропейської протидії картельних змов виник майже відразу ж з об'єднанням

СЕКЦІЯ 2
«Інновації в економіці та менеджменті:
аналіз проблем і стратегія розвитку

європейських держав в економічне Співтовариство: держави, які об'єдналися, відразу ж спробували вирішити питання: Що потрібно розуміти під поняттям картель? Не сформулювавши чітку дефініцію, держави, які розробляли Римський договір (антимонопольні ст.ст. 85 і 86 якого вступили в силу 1 січня 1958 року) передбачили у його змісті відповідь на дане питання, яка далі була інтегрована в Договір про функціонування Євросоюзу. Даний факт прямо демонструє особливу руйнівну роль, яку виконує картель для держав: європейські держави, які об'єдналися в Євроспільноту, а потім трансформувалися в Євросоюз, в процесі свого утворення і становлення, закріпили в своєму первинному законодавстві (свого роду статутних документах, яким повинні відповідати акти вторинного права та дії органів союзної влади) заборону картелю. Така антимонопольна заборона для ЄС була і є нічим іншим як страховкою державної економіки, стабілізації конкуренції на ринку і формою забезпечення економічних прав підприємців, оскільки подібні угоди завжди є бар'єрами для торгівлі між підприємствами країн-членів, що безпосередньо суперечить принципам єдиного ринку.

В подальшому, вже в рамках Лісабонської реформи, маючи на увазі картельну змову, творці первинного права Євросоюзу в Договорі про функціонування ЄС в п. 1 ст. 101 заборонили як несумісні з внутрішнім ринком будь-які угоди між підприємствами, рішення об'єднань підприємств та узгоджені дії, які здатні зачіпати торгівлю між державами-членами і мають на меті або наслідком недопущення, обмеження або порушення конкуренції на внутрішньому ринку, зокрема наступні: а) пряме або непряме спільне встановлення закупівельних або продажних цін або будь-яких інших умов торгівлі; б) обмеження або контроль виробництва, збуту або технічного розвитку або інвестицій; с) розділ ринків чи джерел постачання; d) застосування неоднакових умов у еквівалентних операціях з іншими контрагентами, що ставить тих в невідгідне конкурентне становище; е) укладання контрактів з умовою прийняття іншими сторонами додаткових зобов'язань, які в силу свого характеру або сформованої комерційної практики не мають ніякого відношення до предмету таких контрактів.

Відразу після того як набув чинності Римський договір, на вимогу його ст. 87 (процедура реалізації ст. 85 і 86 Договору повинна бути врегульована нормами окремого положення Європейської Ради) у рамках цього наднаціонального інституту ЄЕС йшли переговори про розробку і прийняття окремого і загального для всіх держав-членів антимонопольного акту, положеннями якого було б проведено деталізацію заборони створення картельних змов. В результаті тривалих і напружених переговорів, в 1962 році Євросоюз ввела в дію Положення № 17/62, на природу норм якого вплинуло німецьке антимонопольне право, а саме концепції Фрайбурзької економічної школи, до якої входили, зокрема такі ордоліберали як Л. Ерхард та В. Хальштайн.

Одним з найважливіших функціональних особливостей Положення №17/61 слід вважати факт надання Європейською Радою Єврокомісії двох антимонопольних функцій щодо картельних змов, які дійсні і на сьогоднішній день, а саме:

1) проведення дослідження ринку на предмет недобросовісних змов незалежних підприємств, висунення обвинувачень у картельній практиці, розслідування картельних справ і винесення по них рішення. Таким чином, Єврокомісія набула функцій квазісудового інституту, який крім «судових» процедур повноважний виконувати також процедури розслідування і дізнання;

2) наділення Комісії виключною компетенцією у видачі суб'єктам господарювання санкцій на звільнення від виконання п. 3 ст. 85 Римського договору (Разом з тим п. 3 ст. 85 знає винятки із загального правила про заборону угод між підприємствами. Вони стосуються тих угод, які не накладають на підприємства картельних обмежень, які не є необхідними для досягнення поліпшення виробництва, розповсюдження товарів або

**Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
«Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку агропромислового
виробництва України в контексті інтеграції у світову економіку»**

сприяння економічному прогресу в інтересах надання споживачам вигод, що виникають з подібного роду угод і дій. Суд ЄС (а з 1989 року Суд першої інстанції) застосовує правило «de minimis», оцінюючи такі угоди на предмет їх виключення з-під дії ст. 85, – правила, згідно з яким дрібні угоди між підприємствами, що не заподіюють шкоди торгівлі між державами - учасниками ЄС і не обмежують свободу конкуренції, можуть бути виключені з-під дії ст. 85. Правовою підставою для оцінки подібних дрібних угод слугує в першу чергу Регламент Ради ЄС №17 (№ 204/62), Регламент Комісії ЄС №1983/83 про деякі категорії ексклюзивних дистрибуторських угод, які не підпадають під дію ст. 85, Оповіщення Комісії ЄС від 3 вересня 1986 року про дрібні угоди та про застосування винятків у порядку ст. 85, а також кілька регламентів Комісії про реалізацію групових вилучень для деяких категорій дрібних угод);

3) надання права офіційного тлумачення застосування ст.ст. 85 та 86 Римського договору (ст.ст. 101, 102 Договору про функціонування ЄС). Таке є логічним, оскільки, саме Єврокомісія є основним антимонопольним практиком-органом Союзу, який виконує процедури висунення обвинувачень, розслідувань, та квазісудові процедури, в рамках котрих, Комісія безпосередньо застосовує антикартельне законодавство в ряді випадках, і в результаті такої практики найповніше може роз'яснити правовий та економічний зміст антимонопольного права в частині заборони картельних змов.

Поряд з цим, на етапі формування антикартельного права Євросоюзу, з'явилась ціла низка особливо важливих питань, зокрема:

- яким чином буде здійснюватися визначення та захист принципів законів конкуренції на спільному європейському ринку?

- в рамках якої правової системи буде здійснюватися визначення та захист принципів законів конкуренції на спільному європейському ринку?

Тривалий час в рамках Співтовариства ці питання вирішувались на загальносоюзному рівні, в результаті чого, на відміну від уявлення деяких держав, що боротьба з картелями повинна мати місце виключно у національному або спільному праві, – прецедентна практика Європейського Суду у справах *Europemballage and Continental Can v. Commission*, *Walt Wilhelm and others v Bundeskartellamt* та *Giry and Guerlain and Others* вказала на користь обмеженого переважного застосування норм ЄЕС, які в 1989 році були замінені положеннями Постанови ЄС про контроль за злиттям №4064/89 від 21 грудня 1989 року. Зазначеним нормативно-правовим актом закріплювався важливий принцип (сформований прецедентною практикою Європейського Суду Справедливості) – принцип виключної компетенції, відповідно до якого: внутрішньодержавне право не може бути застосовним стосовно до корпоративних злиттів, що мають «загальноєвропейське значення» (тобто «значення», що окреслене кількісними показниками щодо доходу підприємств і його розподілу по країнам-членам Євросоюзу). Таким чином, в процесі злиття декількох підприємств, що визнано як таке що характеризується «загальноєвропейським значенням», моніторинг за таким процесом здійснює Європейська Комісія (а не національний антимонопольний орган), яка в разі виявлення елементів картельної змови зможе порушити справу за відповідними статтями.

Поряд з цим, варто відмітити, що деякими країнами-членами ЄС неодноразово ставилось питання про необхідність створення самостійного європейського картельного органу за аналогією з Європейським Центральним банком. Проте, до сьогоднішнього дня реальних зрушень в цьому питанні не має.

Антиконкурентні узгоджені дії в більшості країн з розвиненим антимонопольним регулюванням є одним з найбільш тяжких порушень ринкової конкуренції, за які загрожують істотні суми штрафів та навіть кримінальне переслідування. Будучи добре

законспірованим і ґрунтуючись найчастіше на мовчазній змові, антимонопольним відомствам не просто виявити і задокументувати докази існування узгоджених дій, що не сприяє високому ступеню розкриття цих недобросовісних практик окремих гравців на ринку.

У юридичній літературі питання визначення змісту терміна державного контролю за узгодженими діями суб'єктів господарювання, незважаючи на актуальність цього явища, не дістало належного теоретичного осмислення. Однак, деякі аспекти проблеми у межах більш широкого поняття досліджувалися вітчизняними науковцями. Зазвичай дослідники вдаються до узагальненого тлумачення цього поняття через розкриття суті більш широкого – державного контролю у сфері захисту економічної конкуренції. Крім того, нерідко подається лише характеристика процедурних способів здійснення контролю за узгодженими діями без термінологічного визначення самого явища.

В юридичних та економічних літературних джерелах науковці по-різному трактують сутність поняття "контроль". Актуальність даного дослідження обумовлена активним впровадженням контролю в усі сфери господарського життя і наявністю численних дискусій, які ведуться серед науковців з приводу визначення сутності контролю.

Так, деякі вчені під контролем розуміють систематичне спостереження і перевірку відповідного об'єкту інші - функцію управління, функцію держави, функцію менеджменту.

Слід відзначити, що поняття "контроль" в теорії та практиці розглядається в широкому і вузькому аспектах. У першому випадку – це контроль як сукупність політичних, економічних та ідеологічних процесів і методів, яким належить забезпечити стабільність суспільства та державного ладу, дотримання соціального порядку, вплив на масову та індивідуальну свідомість.

У вузькому розумінні поняття контролю частіше зводиться до перевірки виконання рішень вищестоящої організації; рішень, розпоряджень різних рівнів управляючої системи; дотримання організаційних, економічних та інших нормативів; виконання планових завдань; дотримання законності, дисципліни і т. ін.

Для сучасної юридичної науки характерний диференційований підхід представників різних галузей наукової думки до аналізу суті контролю.

Юридичний енциклопедичний словник, зокрема, формулює та визначає контроль як одну з форм здійснення влади, якою забезпечується дотримання встановлених приписів. В іншому виданні цей термін трактується, як «система спостережень і перевірки відповідності процесу функціонування об'єкту, який перебуває в управлінні, прийнятим управлінським рішенням, виявленням результатів управлінських впливів на об'єкт».

Нечіткість у науковому тлумаченні поняття контроль фактично розмиває правову природу контролю як терміна, створюючи плутанину, понять внаслідок чого зменшується ефективність нормативно-правового регулювання суспільних відносин, чим ускладнюється механізм державного управління. Незважаючи на вищевикладене, домінуючим в адміністративно-правовій доктрині залишається сприйняття контролю як самостійної й одночасно функціонально специфічної функції державної діяльності, зокрема державного управління, яка, враховуючи її вагомую роль, не може вважатися несуттєвою, другорядною.

Юридичний науково-практичний словник-довідник відповідно термін державний контроль окреслює як діяльність уповноважених суб'єктів (державних органів і посадовців) з перевірки фактичних даних про відповідність (невідповідність) контрольованих об'єктів формально-визначеним нормативам (стандартам), що

**Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
«Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку агропромислового
виробництва України в контексті інтеграції у світову економіку»**

завершується прийняттям рішення про заходи реагування, які є адекватними отриманим результатам.

В Проекті Закону України "Про основні засади державного контролю (нагляду) за господарською діяльністю в Україні" дається таке визначення: "державний контроль (нагляд) – сукупність заходів, що здійснюються контролюючими органами в межах наданих Законами України повноважень з метою забезпечення додержання норм чинного законодавства".

Державний контроль визначається нормами права, виступаючи різновидом соціального контролю, яким забезпечується певна організація суспільного життя, адекватна поведінка членів суспільства. Саме через такий контроль реалізується принцип зворотного зв'язку в управлінні суспільними процесами чи системами.

Також слід зазначити, що Лімська Декларація керівних принципів контролю (прийнята на IX Конгресі Міжнародної організації контрольних органів (INTOSAI) визначає: "державний контроль не самоціль, а невід'ємна частина системи регулювання, метою якої є виявлення на найбільш ранній стадії відхилень від прийнятих стандартів і порушень принципів законності, ефективності й економії використання ресурсів для того, щоб мати можливість вжити корегуючих заходів, а в окремих випадках притягти винних до відповідальності, отримати компенсацію за заподіяну державі шкоду або вжити заходів для запобігання або скорочення таких порушень у майбутньому".

Тому державний контроль є закономірним і природним продовженням управлінської функції держави й процесів державного управління. На всіх рівнях управління державний контроль та інші функції процесу управління належить розглядати як такі, що постійно взаємодіють у безперервному замкненому циклі, утворюючи собою цілісну єдину систему.

Особливо актуальним для оптимального впровадження й використання термінологічного словосполучення державний контроль за узгодженими діями в конкурентному праві видається його узгодженість із вимогами щодо точності, логічності, однозначності та повноти терміна.

В окремих випадках антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання розглядаються як картельні змови. Як уже зазначалося, в науковій літературі, присвяченій захисту економічної конкуренції, відсутнє визначення власне термінологічного словосполучення державний контроль за узгодженими діями.

Окремі праці тільки узагальнено наближаються до розкриття змісту цієї часто вживаної дефініції через визначення більш широкого поняття контролю у сфері захисту економічної конкуренції, яке Н. Трегубець окреслює, як «... самостійну функцію управління, що виконується Антимонопольним комітетом України, його територіальними відділеннями та їх посадовими особами після перевірки і виконання вимог конкурентного законодавства суб'єктами господарювання, органами влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління і контролю при реалізації ними своїх повноважень».

На наш погляд, дане формулювання доволі логічне за змістом і цілком самодостатнє для вживання в конкурентному праві. Запровадження його в норми законодавства про захист економічної конкуренції, як це пропонується, потребує внесення певних коректив, спрямованих на використання усталеної нормотворчої лексики.

Як зазначає Медведєв А. державний контроль є важливим елементом управління у сфері конкуренції, за допомогою якого забезпечується своєчасність внесення коректив в управлінську діяльність, отримання інформації про реальний стан розвитку та

СЕКЦІЯ 2

«Інновації в економіці та менеджменті: аналіз проблем і стратегія розвитку»

функціонування конкуренції в країні, виявлення порушень конкурентного законодавства та відхилень від встановлених стандартів і правил, а також прийнятих управлінських рішень.

В свою чергу О. Когут відносить до цього поняття діяльність відповідних органів, спрямовану на контроль такого законодавства.

Аналізуючи дане визначення потрібно зауважити, що розкриття значення конкурентного контролю через контроль не позбавлене тавтологічності і заважає з'ясувати сутність зазначеного терміна, чим викликає потребу в більш докладному вивченні цього питання.

В свою чергу Нечипоренко О. дає визначення поняття контролю та боротьби з картельними змовами суб'єктів господарювання, під яким розуміє систему організаційно-правових заходів і процедур, спрямованих на попередження, виявлення та припинення уповноваженими органами державної влади узгоджених дій суб'єктів господарювання, які призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції на ринку.

Як складова управлінського впливу держави контроль органів Антимонопольного комітету України за узгодженими діями формує певну організаційно-правову систему, що традиційно складається із суб'єктів та об'єкта контролю, його мети (завдань) та функцій, принципів та відповідних методів його здійснення. Тому, одним із шляхів формування уявлення про державний контроль за узгодженими діями, на нашу думку, може слугувати аналіз функціональних повноважень органів Антимонопольного комітету України, наділеного безпосередніми контрольними повноваженнями згідно із спеціальним Законом України «Про Антимонопольний комітет України».

Враховуючи викладене, можна визначити, що державний контроль за узгодженими діями – це сукупність дій органів Антимонопольного комітету України, які стосуються перевірки й спостереження за узгодженими діями суб'єктів господарювання з метою отримання об'єктивної та достовірної інформації про стан справ у відповідній діяльності, вжиття заходів щодо недопущення негативних незворотних наслідків для суб'єктів господарювання внаслідок антиконкурентних узгоджених дій; ухвалення рішення про притягнення до відповідальності, передбаченої законом, винних осіб.

Процес впровадження, зміни та удосконалення режиму правового регулювання антиконкурентних узгоджених дій в Україні, залежно від прийняття відповідних законодавчих актів, можна розподілити на шість етапів.

Перший етап – прийняття 18.02.1992 р. Закону України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» (далі – Закон про обмеження), що став точкою відліку існування у правовому полі України такого поняття як «антиконкурентні узгоджені дії» (або згідно з початковою термінологією «неправомірні угоди між підприємцями»). Спочатку визначення та перелік спрямувань, що дозволяли кваліфікувати угоди (погоджені дії) між підприємцями як неправомірні, акумулювались у статті 5 «Неправомірні угоди між підприємцями» Закону про обмеження.

Стаття 5 Закону про обмеження виокремлювала три види таких спрямувань:

- встановлення (підтримання) монопольних цін (тарифів), знижок, надбавок (доплат), націнок;
- розподіл ринків за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи закупівель або за колом споживачів чи за іншими ознаками, що призвели або можуть призвести до їх монополізації;
- усунення з ринку або обмеження доступу на нього продавців, покупців, інших суб'єктів господарювання.

**Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
«Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку агропромислового
виробництва України в контексті інтеграції у світову економіку»**

Другий етап – прийняття 03.03.1998 р. Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності», згідно з положеннями якого, зокрема:

– впроваджено у правовий обіг сучасний термін, що характеризує увесь спектр можливих негативних погоджених дій (на відміну від попередньої редакції, яка концентрувалась лише на неправомірних угодах), а саме: «антиконкурентні узгоджені дії»;

– чітко окреслено питання оцінки антиконкурентних узгоджених дій залежно від наявності результатів вчинення таких дій, а саме: діюча на той час редакція статті 5 Закону про обмеження охопила як антиконкурентні узгоджені дії, які призвели до настання наслідків так і ті, які потенційно могли призвести до їх настання.

Третій етап – прийняття 11.01.2001 р. Закону України «Про захист економічної конкуренції» (далі – Закон про захист), який прийшов на зміну Закону про обмеження та став адекватною відповіддю на процеси ускладнення економічних відносин, розширення фінансових можливостей суб'єктів господарювання, посилення потягу до забезпечення власної стабільності шляхом недопущення, усунення чи обмеження конкуренції.

Реформування галузі безпосередньо торкнулося й інституту антиконкурентних узгоджених дій, у якому, згідно з загальносвітовими тенденціями, одночасно застосовано як карний так і заохочувальний механізми.

У структурі Закону про захист питання антиконкурентних узгоджених дій регламентовано статтею 6 "Антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання", яка містила наступні новації:

- впроваджено окрему дефініцію антиконкурентних узгоджених дій;
- розширено перелік (не вичерпний) антиконкурентних узгоджених дій, що складається з 8 позицій (для прикладу у Законі про обмеження наявні лише 3 позиції);
- декларовано пряму заборону вчинення антиконкурентних узгоджених дій;
- запроваджено заохочувальний механізм, застосування якого, за певних умов, звільняє суб'єкта господарювання від настання відповідальності за їх вчинення.

Четвертий етап – прийняття 16.01.2003 року Господарського кодексу України (далі – Кодекс).

Кодекс є проявом динамічної природи правової системи України, що спричинена як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками, які призводять до періодичної появи нових законодавчих актів, що потребують часу для їх адаптації та узгодження з уже існуючими правовими реаліями.

У структурі Кодексу антиконкурентні узгоджені дії (у Кодексі застосовано термінологію Закону про обмеження, а саме: неправомірні угоди) розміщено у статті 30.

Навіть поверхневий аналіз приписів статті 30 Кодексу засвідчує – дана норма є калькою статті 5 Закону про обмеження. Низка експертів висловила своє занепокоєння з приводу даної ситуації, констатувавши, зокрема, що стаття 30 Кодексу не враховує як вже існуючі правові реалії, так і динаміку змін та трансформацій економічних процесів у державі.

Однак, практика застосування приписів законодавства про захист економічної конкуренції показала – наявність даної колізії не призвела до загального погіршення стану правового регулювання відносин у сфері конкуренції в частині антиконкурентних узгоджених дій.

Стаття 30 Кодексу залишається останнім рудиментом Закону про обмеження, що очікує часу свого вдосконалення.

Висновки. Аналіз поглядів різних вчених на економіко – правову природу щодо "узгоджених дій", дав змогу зробити висновок, про те, що антиконкурентні узгоджені дії викликають негативні наслідки як для конкурентів (дійсних і потенційних), так і для споживачів, призводять до їх дискримінації, створюють небезпеку для ефективного функціонування ринкових відносин і є одним із видів порушень законодавства про захист економічної конкуренції. Антиконкурентні узгоджені дії це не раз і назавжди усталена величина, їх розуміння неможливе без врахування унікальності та неповторності кожного окремого випадку вчиненого порушення. Тому розвиток інституту конкурентного права потребує не тільки і не стільки законодавчих новацій, скільки формування правильної та об'єктивної практики, зокрема, судової, що відбудуватиметься на межі економіки і права.

Проаналізовано наукові підходи вітчизняних і зарубіжних авторів до типологізації існуючих узгоджених дій, на основі якої формується ефективна конкурентна політика. Запропонована узагальнена класифікація узгоджених дій, яка базується на особливостях конкурентного законодавства щодо їх запобігання та регулювання. Даний підхід дозволяє врахувати різні теоретико - практичні напрями, при цьому всю різноманітність узгоджених дій безпосередньо для контролюючих та судових органів узагальнити в шість класифікаційних ознак: залежно від наслідків, доказової бази, форми учасників змови, характеру та форми учасників взаємовідносин, кінцевої мети і впливу на конкурентне середовище.

Державний контроль за узгодженими діями формує певну організаційно-правову систему під якою слід розуміти комплекс організаційно-правових заходів і процедур, спрямованих на попередження, виявлення та припинення уповноваженими органами державної влади узгоджених дій суб'єктів господарювання, які призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції на ринку.

В цілому за вчинення антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання передбачена така система заходів відповідальності (санкцій):

- накладення органами Антимонопольного комітету штрафів на суб'єктів господарювання, вилучення незаконно одержаного прибутку в судовому порядку;
- відшкодування завданої шкоди у судовому порядку;
- накладення штрафу на керівників підприємств (об'єднань, господарських товариств тощо);
- звільнення від відповідальності учасника антиконкурентних узгоджених дій.

Список літератури:

1. Андрійчук О. Реформа конкурентного (антимонопольного) права Європейської унії // Юридичний журнал. – 2004. – № 12. – С. 34 - 40.
2. Данько Т. Ю. Сутнісна характеристика контролю та визначення його класифікаційних ознак / Т. Ю. Данько // Вісник Житомирського державного технологічного університету [науковий журнал]. – (серія «Економічні науки»). – 2008. – Випуск 3 (45). – С. 57 – 65. 7, с. 107
3. Каштанов О. С. Правовий захист від антиконкурентних дій в економічній конкуренції : дис. ... канд. юрид. наук / О. С. Каштанов ; Одеська нац. юридична акад. – Одеса, 2005. – 213 с., 139 - 152
4. Роуз В., Роут П. Конкурентне право Європейського Союзу. 6-те видання. – Оксфорд, 2008.
5. Сарган І.М. Здійснення контролю за узгодженими діями в конкурентному законодавстві Європейського союзу та України / І. М. Сарган // Часопис Академії адвокатури. – 2011. - №4 (13). – С. 1 - 7..
6. Саниахметова Н. Конкурентное законодательство в государствах с развитой рыночной экономикой // Підприємництво, господарство і право. - 2003. - № 4. - С. 5 - 7.].

**Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції
«Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку агропромислового
виробництва України в контексті інтеграції у світову економіку»**

7. Стахєєва Г. Вплив Лісабонського договору на право конкуренції Європейського Союзу // Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. – 2010. – № 1(36). – С. 42–47.].

8. Levenstein M.C., Suslow V.Y. What determines cartel success. / M.C. Levenstein, V.Y. Suslow // Journal of Economic Literature, Vol. 44, is.1, March 2006. – P. 80.

**ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЕ И ПРАВОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ГОСУДАРСТВА ПО СОГЛАСОВАННЫХ ДЕЙСТВИЙ**

О.П. Миргородский , директор юридического департамента

Министерство энергетики и угольной промышленности Украины

В статье проведен анализ предубеждение согласованных действий на мировом опыте. Рассмотрены механизмы осуществления государственного контроля за антиконкурентными согласован действиями субъектов хозяйствования. Представлены законодательное и нормативно - правовое обеспечение деятельности государства по согласованным действиям.

Ключевые слова: законодательное обеспечение, нормативно - правовое обеспечение , государство , антиконкурентные действия .

LEGISLATIVE AND LEGAL SUPPORT OF STATE ON CONCERTED ACTION

Oleh P. Mirgorodskii, Director of the Legal Department

Ministry of Energy and Coal Industry of Ukraine

This paper analyzes the bias concerted action on global experience. The mechanisms of state control of anti-competitive actions consistent entities. Submitted by legislative and regulatory support for the State to concerted action.

Keywords: legal support, regulatory support, the state anti-competitive actions.